

ანოტაცია

ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და ეკონომიკური სიტუაციების დახასიათებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს კორუფციის გავრცელების მასშტაბს, რომელიც საფრთხეს უქმნის სახელმწიფო უშიშროებას, ხელისუფლების ნორმალურ ფუნქციონირებას, კანონის უზენაესობას, დემოკრატიას, ადამიანის უფლებებს, სოციალურ სამართლიანობას და, რაც განსაკუთრებით ხაზგასასმელია, ქვეყნის ეკონომიკურ საფუძვლებს.

ქვეყნის ეფექტური ეკონომიკური მართვის ამოცანა სახელმწიფოსათვის აუცილებელი საქონლის მიწოდება, სამუშაოების შესრულება და მომსახურების ბაზარზე კონკურენციის შესაბამისი პირობების ჩამოყალიბებაა. განსახილველ საკითხთა მიზანს სახელმწიფო და მუნიციპალური საჭიროებისათვის, საბიუჯეტო ორგანიზაციებისათვის წარმოებულ თანამედროვე სახელმწიფო შესყიდვების სისტემაში არსებული კორუფციული შემადგენლების მოკლე ანალიზი და ამ სფეროში კორუფციის შემცირების გზების გამოძებნა წარმოადგენს.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო შესყიდვა; კორუფცია; სახელმეკრულებო სისტემა; კონკურენცია;

SUMMARY

For the characteristic of a socio-political and economic situation of the country special attention should be paid to scales of distribution of corruption which threatens state security, normal functioning of the government, rule of law, democracy, human rights, social justice and that the most important – to economic bases of the state.

Problem of effective management of national economy is creation of appropriate conditions for development of the competition in the market of suppliers of goods necessary for the state, contractors or services. However the scope of corruption manifestations, shortcomings of work of law enforcement agencies create conditions for mass abuses of unfair public officials of the organizations customers and their accomplices — affiliated businessmen.

Keywords: government procurement; corruption; contract system; competition.

ძირითადი ტექსტი

ტერმინი „კორუფცია“ წარმოდგება ლათინური სიტყვიდან „correi“ (თანადგომა) და „rumpere“ (დამსხვრევა, დაზიანება). შედეგად წარმოიქმნა დამოუკიდებელი ტერმინი „corruptere“, რაც რაიმე საფუძვლების კოლექტიურ მსხვერევას გულისხმობს.

სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებით ტერმინის „კორუფცია“ საყოველთაოდ გავრცელებულ ცნება, არ არსებობს, მაგრამ ექსპერტთა დიდი ჯგუფი თანხმდება, რომ კორუფციის შედარებით უნივერსალური განმარტებაა: „სამსახურებრივი უფლებამოსილების გამოყენება პირადი გამორჩენის მიზნით“.

ქვეყნის ეფექტური ეკონომიკური მართვის ამოცანას სახელმწიფოსათვის აუცილებელი საქონლის მიწოდების, სამუშაოების შესრულებისა და მომსახურების ბაზარზე კონკურენციის შესაბამისი პირობების ჩამოყალიბება წარმოადგენს. ზუსტად ეს უზრუნველყოფს სახელმწიფოსა და საზოგადოების განვითარებას, თავიდან გვაცილებს უმუშევრობით და კორუფციის გახშირებული შემთხვევებით გამოწვეულ სოციალურ დაძაბულობას.

სახელმწიფო შესყიდვების კანონიერების ნებისმიერი კონტროლი შესაძლებელია მხოლოდ ეფექტური კანონმდებლობის ფუნქციონირების პირობებში, რომელიც მოითხოვს შესყიდვების მთავარი პრინციპის დაცვას ობიექტურობას და სამართლიანობას.

საბიუჯეტო სახსრების განაწილების დროს კორუფციული ხასიათის პრობლემები უმეტესად საბაზრო ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოებში წარმოიქმნება, სადაც დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების დახარჯვა შეუზღუდავად შესაძლებელია. შესაბამისად, დანახარჯების ეფექტურობის ზრდისათვის სახელმწიფო დაინტერესებულია ჰქონდეს მაქსიმალურად გამჭვირვალე კანონმდებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს ყველასათვის გასაგები ნების მოქმედებას. პარალელურად, უნდა დაწესდეს სახელმწიფო შესყიდვის მარეგულირებელი ურთიერთობების მონაწილეების და მათი თანამშრომლების მიერ ფულადი სახსრების ხარჯვის მონიტორინგის სისტემა.

კორუფციული რისკების წყაროებიდან შეგვიძლია გამოვყოთ სახელმწიფო შესყიდვების სფეროსთან დაკავშირებული მისი ორი ფორმა: პოლიტიკური ანუ ელიტური და ადმინისტრაციული ანუ ბიუროკრატიული. პოლიტიკური კორუფცია ბიუჯეტის დაგეგმარების პროცესში წარმოიშვება, როდესაც პოლიტიკური გადაწყვეტილებები მიიღება, როდესაც მუშავდება პერსპექტიული გეგმები და პროგრამები. ბიუჯეტის შესრულების, ესე იგი შესყიდვების განხორციელების დროს კი ადმინისტრაციული კორუფცია ვლინდება.

სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის ხელმყოფი

კორუფციული დანაშაულების ჩადენის ძირითადი მიზეზებიდან შეგვიძლია გამოვყოთ: შესყიდვების სისტემაში მოქმედი კანონმდებლობის არასრულყოფილება; დასაქმებული სპეციალისტების დაბალი კვალიფიკაცია, საკუთარი უფლებებისა და მოვალეობების უცოდინარობა; საკონკურსო შესყიდვების სისტემის, პატიოსანი კონკურენციის შესაძლებლობის, შემსყიდველების მიუკერძოებლობის მიმართ შესყიდვების მონაწილეთა უნდობლობა; სამინისტროებისა და სხვა რწმუნებული სახელმწიფო სამსახურების არასაკმარისი მონაწილეობა შესყიდვების სფეროს კონტროლის უზრუნველსაყოფად; შესყიდვების პროცედურების მიმდინარეობისას გადანაცვებების მიმღები ცალკეული ჩინოვნიკების მხრიდან არაკეთილსინდისიერი ქმედებები.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა: სახელისუფლებო შტოებისაგან მოსახლეობის დიდი ნაწილის გაუცხოება, კერძოდ, სახელმწიფო ქონების მართვის, საკანონმდებლო და სააღსრულებო სფეროებში; ხალხის თვალში კომპრომეტირებული სახელმწიფო და მუნიციპალური მოსამსახურეების უფლებამოსილების მყისიერი შეწყვეტის მექანიზმის არარსებობა; სახელმწიფო შესყიდვების სფეროში დანაშაულთა გამოვლენის და გამოძიების დაბალი დონე.

კორუფციასთან ბრძოლა მნიშვნელოვანია, მაგრამ სახელმწიფო შესყიდვების კომპლექსურობიდან გამომდინარე, ძალზედ ძნელია, რადგან რთული და არაერთგვაროვანია შესყიდვის საგანი. ამავე დროს, კორუფცია შეიძლება იყოს როგორც აშკარა, ასევე ფარული, ლატენტური. საუბარია არა მექრთამეობის შემცირებაზე, არამედ დანაშაულის უფრო საგულდაგულოდ მომზადებაზე, კორპორატიულ სოლიდარობაზე, უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების სხვა სქემებზე.

აშკარა კორუფციულ გამოვლინებებს შესაძლოა მივაკუთვნოთ შემდეგი ქმედებები:

დაპირებები ბიუჯეტიდან დაფინანსებული პროექტების კონკურსებში დახმარების შესახებ;

თაღლითური სქემების გამოყენება მშენებლობებში: პროექტებში განერილის ნაცვლად ბევრად იაფი სამშენებლო მასალის შეძენა და განსხვავების განაწილება გარიგების მონაწილეებს შორის;

სასურველი კანდიდატისათვის კონკურსების ჩატარებამდე სხვა მონაწილეების განაცხადებების შესახებ ინფორმაციების მიწოდება და სხვ.;

საქონლის, სამუშაოების, მომსახურების შესყიდვაზე მაღალი ფასების დაწესება.

ხელშეკრულების დაწყებითი ფასის ხელოვნური აწევა ჯერ კიდევ ბიუჯეტის პროექტის შედგენის ბიუჯეტის ფორმირების (ასიგნირების), პროცესშია შესაძლებელი. ვინაიდან შესაბამისი მუხლების ხარჯვითი ნაწილის ფორმირება, თანხების განმკარგავი ორგანიზაციების ინიციატივით ხორციელდება, შემდგომში, როგორც წესი, შეკვეთებსაც ისინი განათავსებენ. კერძოდ, მათ სამუშაოების ხარჯთაღრიცხ-

ვაში შეჰყავთ დაუსაბუთებელი გათვლები, მაღალი კოეფიციენტები, არასაკმარისად კონკრეტიზირდება შესაძენი საქონლის მახასიათებლები, ბაზრის კვლევის დროს ფასები გამოითხოვება ნაცნობი მომწოდებლებისაგან, რომლებიც შემკვეთისათვის ხელსაყრელ ფასებს უთითებენ. აღნიშნული მოქმედებები, უმრავლეს შემთხვევებში, მომავალში უზრუნველყოფენ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხების შემსყიდველი ორგანიზაციების თანამდებობის პირებთან დაბრუნებას ეგრეთწოდებული „ატკატის“ სახით.

განსაკუთრებით ძნელი გასახსნელი და დასამტკიცებელია ფარული (ლატენტური) კორუფციის ფართოდ გავრცელებული ისეთი ხერხები, როგორიცაა სხვადასხვაგვარი სტრატეგიების, პერსპექტიული განვითარებების, სხვადასხვა სცენარების მოდელირების და ა. შ. „მეცნიერული“ გამოკვლევები, რადგან მონაწილე მხარეები ორმხრივად არიან დაინტერესებულნი არ გახმაურდეს კორუფციის ფაქტი. იმ მენარმეებსაც კი, რომლებმაც უარი განაცხადეს შემსყიდველების მიერ შეთავაზებულ გარიგებაში მონაწილეობაზე, ურჩევნიათ არ განაცხადონ აღნიშნულის შესახებ [1].

კორუფციული სქემის განსახორციელებლად საჭიროა სახელმწიფო შესყიდვების კონკურსის მოსაგებად განსაზღვრული კომპანიისათვის ხელშეწყობა, რისთვისაც წესდება კონკურენციის შეზღუდვის სხვადასხვა ვარიანტები. ეს შეიძლება იყოს არასაკმარისად სრული ტექნიკური დავალება, ან, მაგალითად, რომელიმე ძნელადმოსაპოვებელი ლიცენზიის მოთხოვნა, შესასყიდი საგნის აღწერილობის კონკრეტულ მწარმოებელზე, მომწოდებელზე მორგება, ხელშეკრულების შესრულების არარეალური ვადები დაწესება და სხვ.

ბოლო წლებში განსაკუთრებით გავრცელდა ელექტრონული ფორმის „შეთანხმებული“ ტენდერები: ტენდერის მიმდინარეობის პროცესში მასში მონაწილე რამდენიმე კომპანია ფასს მინიმუმამდე სწევს, ხოლო მეორე ეტაპზე ირკვევა, რომ მათ განაცხადებს აკლია ხელშეკრულების გასაფორმებლად საჭირო დოკუმენტაცია. შედეგად, ხელშეკრულება იდება ერთადერთ დარჩენილ მონაწილესთან.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესყიდვების თანამედროვე სისტემაში კორუფციული სქემის მრავალფეროვანი სახეობებია წარმოდგენილი.

ერთი მხრივ, კორუფციის მიზეზები შესაძლებელია აღმოიფხვრას პოლიტიკური და ეკონომიკური კონკურენციის განვითარების პირობებში: მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებისათვის ჭეშმარიტი თავისუფლების მინიჭებით, სოციალური უთანასწორობის აღმოფხვრით, საბიუჯეტო სახსრების კონტროლის მექანიზმებთან საზოგადოების დაშვებით. თუმცა უნდა ვაღიაროთ, რომ აღნიშნული ხანგრძლივი, სტრატეგიული მიზანია.

მეორეს მხრივ, შესაძლებელია საკანონმდებლო ტაქტიკური ღონისძიებების განხორციელება, რომ-

ლებსაც მოკლე პერიოდში შეუძლიათ კორუფციული სქემების შესაძლებლობების შეზღუდვა, კერძოდ:

- კორუფციის პრევენცია შესაძლებელია სახელმწიფო შესყიდვების განმახორციელებელი მოხელეების პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლებით და მათი პასუხისმგებლობის გაძლიერებით. ამ საკითხებით დაკავებული უნდა იყვნენ მხოლოდ ის სპეციალისტები, რომლებმაც წარმატებით გაიარეს შესყიდვების ორგანიზების კურსები. აუცილებელია შემუშავდეს ამ სფეროს სპეციალისტთა მომზადების სტანდარტი;

- კონკურსების პროცედურების სრულყოფის და კორუფციული შემადგენელის შემცირების მიზნით საჭიროა მონაწილეთა განაცხადებების შეფასებისა და შედარების ობიექტური კრიტერიუმების შემუშავება, რადგან დღეისათვის არსებული წესები განაცხადების სუბიექტური შეფასების სერიოზულ საშიშროებას შეიცავს;

ტენდერების პროცედურების სრულყოფის მიზნით საჭიროდ მიგვაჩნია შემსყიდველს მიეცეს შესაძლებლობა დამატებით გაეცნოს ტენდერში მონაწილეთა შესაძლებლობებს და კვალიფიკაციას.

შესასყიდი პროცედურების გამოყენების პრაქტიკის განზოგადების პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სახელშეკრულებო სისტემის ისეთ დარღვევებს, როგორებიცაა:

- კანონიერი საფუძვლების გარეშე ერთადერთ მომწოდებელთან ხელშეკრულების გაფორმება;

- შეუსრულებელი სამუშაოების ანაზღაურება; ხელშეკრულებებით გაუთვალისწინებელი სამუშაოების ანაზღაურება;

- სახელმწიფო შესყიდვის ხელშეკრულების შესრულების კონტროლის სისტემის არარსებობა და ა. შ. [2, 185-186].

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **Доклад:** Криминологическая характеристика незаконной передачи части денежных средств, получаемых за исполнение государственного и муниципального заказа, исполнителем заказа должностному лицу государственного или муниципального органа (учреждения) за представление указанного заказа (откатов); М.: Академия Ген. прокуратуры РФ, 2014. С. 3.

2. **Тимошенко А.А.** Коррупция в сфере закупок для государственных нужд как следствие неэффективного применения профильного законодательства. Российский журнал правовых исследований 2016, №1, с. 185-186.